

Vrouwen aan boord

Europa als hefboom voor vrouwenemancipatie

Marijke Van Hemeldonck

Coördinator Emancipatiebeleid, Socialistische Fractie van het Europese parlement

Sedert 1975 hebben vrouwen in Europa meer vooruitgang geboekt dan in de twee eeuwen sinds de Franse revolutie, toen Olympe de Gouges in haar Manifest voor de Rechten van de Vrouw voor het eerst het gelijkheidsbeginsel bepleitte. De mogelijkheden die de Europese Unie biedt op het vlak van vrouwenemancipatie zijn dus enorm, en ze zijn nog lang niet uitgeput.

Hoezo gelijk?

We waren niet zo goed begonnen: er was geen enkele vrouw bij de 'founding fathers' van Europa, de opstellers en ondertekenaars van het Verdrag van Rome. Maar er stond wel één artikel in het verdrag - artikel 119 - dat de economische burgerrechten van de vrouwen voorgoed verankerde en dat de rechtsbasis werd voor een boeket van wettelijke, administratieve en budgettaire emancipatieregelingen.

Uiteraard lagen emancipatie en vrouwenrechten vër van de bedoelingen achter het emancipatie-artikel in het verdrag. Oorspronkelijk was het niet meer dan een vulgair stukje mededingingsbeleid, door de Franse onderhandelaars ingevoerd om hun kleding- en schoennijverheid te beschermen tegen de lage lonen in Zuid-Italië. Negen jaar lang, van 1951 tot 1966, begreep elke EG-kenner het in artikel 119 verwoorde recht op gelijk loon voor gelijk werk als een anti-concurrentiemaatregel. Tot enkele juristen, bijgetreden door Piet Vermeylen, ontdekten dat er met artikel 119 méér te doen viel. Vakbondsvrouwen en vrouwenverenigingen werden aangesproken. ABVV, ACV, SVV en KAV lasten een analyse over de bruikbaarheid van het Verdrag van Rome

in bij hun vormingspakket en in februari 1966 was het zover. De arbeidsters van de nationale wapenfabriek te Herstal legden dertien weken lang de hele produktie stil met een 'wilde' staking voor gelijk loon op basis van artikel 119.

De rest van het verhaal werd een mijlpaal in de geschiedenis van de Europese vrouwenbeweging. Na de succesvolle staking van de metaalarbeidsters en betogingen van vrouwen uit alle bevolkingslagen nam een stewardess van Sabena de fakkel over. Bijgestaan door een groep vrouwelijke advocaten trok zij naar het Europese Hof om gelijk loon te eisen. En ze won. Niet alleen voor zichzelf, maar ook voor de miljoenen vrouwen in de toenmalige EG, en voor de miljoenen vrouwen in de landen die nog zouden toetreden. Met de steun van de vrouwelijke ambtenaren in de EG-commissies en van de vrouwelijke Europese parlementsleden ontstonden nu 6 richtlijnen (Europese kaderwetten) die artikel 119 verduidelijkten: een richtlijn over het beginsel van gelijk loon voor gelijk werk in 1975, een richtlijn over gelijke toegang tot beroep, beroepsopleiding, arbeidsvoorwaarden en promotie in 1976, richtlijnen over gelijke behandeling in de sociale zekerheid in 1979 en 1986, nog een richtlijn over de

gelijke behandeling van mannen en vrouwen in de landbouw en de vrije beroepen in 1986 en een richtlijn die de zwangere werkende vrouw beschermt in 1992.

Dit arsenaal kaderwetten, op zichzelf al revolutionair, werd in de lidstaten nog aangevuld door de onvermijdelijke wijzigingen in het huwelijksrecht en het gezinsrecht. Gelijke van man en vrouw in de sociale zekerheid betekent ook gelijkheid in de afgeleide rechten. En zo werden man en vrouw gelijk in het huwelijksrecht (vaarwel man als hoofd van het gezin) en vader en moeder gelijk in het uitoefenen van het ouderlijk gezag tegenover hun kinderen.

Een voorbeeldige en volgehouden strijd

De vrouwenzaak in Europa heeft over één decennium, van 1975 tot 1985, een enorme vooruitgang geboekt. Betekent dit dat de Europese vrouwen van de EG een pakket rechten 'gekregen' hebben? Geenzins. Ze hebben de rechten verworven, na een voorbeeldige, volgehouden en goed overlegde strijd, waarbij vrouwen uit alle Europese landen hebben samengewerkt. Zonder pientere vrouwen in de vakbond, zonder solidaire vrouwen in de brede vrouwenbeweging, zonder bekwame en feministisch ingestelde juristen en ambtenaren, zonder strijdbare vrouwen in het Europese parlement zou het Verdrag van Rome een papieren tijger gebleven zijn. De plooi zat erin. Zodra het Europese parlement in 1979 rechtstreeks verkozen werd, spanden vrouwen zich over de fracties heen in om een aparte onderzoekscommissie over de situatie van de vrouw in Europa op te richten. Vanaf 1984 kreeg die het statuut van vaste parlementaire commissie. De Franse premier Edith Cresson, de Franse emancipatieminister Yvette Roudy, de Nederlandse ministers Hedy d'Acona, Hanja Maey-Weggen en Yvonne Van Rooy en de Belgische minister Anne-Marie Lizin hebben allen hun eerste Europese sporen verdiend als lid van de Commissie Rechten van de Vrouw van het Europese parlement.

Maar eerlijk is eerlijk: de triomf van het eerste decennium kwam tot stilstand. Het Europese parlement bleef weliswaar stukken emancipatiewetgeving afleveren, over ouderschapsverlof, kinder-

oppas, deeltijds werk, procederen tegen de werkgever. Alleen stapelden die voorstellen zich op de tafel van de Europese Ministerraad op. Margaret Thatcher hield tien jaar lang alles tegen.

Uitdiepen en toepassen van de kaderwetten

Met de groeiende economische crisis, de toenemende werkloosheid en de politieke blokkade doken de progressieve vrouwen van Europa in de loopgraven van de administratieve maatregelen. Thatcher hield verdere emancipatiewetten tegen? Dan maar een andere weg zoeken. De EG-begroting werd uitgevlooid en samen met de onvolprezen dienst 'Gelijke kansen' van de EG-administratie werden vier actieprogramma's opgezet om de achterstelling van vrouwen te verhelpen. Zo kwamen programma's tot stand als NOW (New Opportunities for Women), om met gebruik van de Europese structuurfondsen meer beroepsopleidingen en meer banen voor vrouwen te scheppen; IRIS, dat speciaal gericht is op betere en meer geschikte scholing; ILE, dat dient om plaatselijke tewerkstellingsinitiatieven in bedrijven of coöperatieven te lanceren, enz. In de algemene programma's van de EG werden aparte lijnen voor vrouwen opgezet, bv. in het bijzondere plan voor de eilanden, voor afgelegen gebieden, in de landbouw, enz. Waar geen bindende maatregelen mogelijk bleken, hebben we alvast aanbevelingen gedaan: in 1992 over kinderoppas en in 1991 over ongewenste seksuele contacten op het werk.

Geen gesloten burcht

Solidariteit met niet-EG-landen was er vanaf het begin bij. Door de druk van de vrouwen in het Europese parlement heeft het Europese ontwikkelingsbeleid een vrouwvriendelijk gelaat gekregen. Geen enkel met EG-geld opgezet ontwikkelingsproject wordt uitgevoerd als niet vooraf nagekeken wordt welke impact dat heeft op de situatie van de vrouwen in de ontwikkelingslanden.

Toen de Berlijnse muur viel, werd dadelijk contact opgenomen met de vrouwenbeweging en de vrouwelijke parlementsleden in de Oost-europese landen. Dat was niet onbelangrijk, want zo kon belet worden dat de EG-steun alleen naar

de prioriteiten van mannen zou gaan. Kinderkribben, betere moederschapsbescherming, ouderschapsverlof en banen voor vrouwen in niet-traditionele beroepen moesten uit het puin gered worden. Vrouwen uit de Oosteuropese landen moesten gehoord worden over wat voor hén het dringendste probleem was, wààr zij EEG-geld besteed wilden zien.

De traditie van internationale vrouwensolidariteit werd vooral ter gelegenheid van de UNO-conferentie te Nairobi in 1985 stevig opgebouwd. Sedertdien bezoekt geen enkele delegatie van het Europese parlement een land buiten de EG zonder dat er minstens één vrouw deel uitmaakt van de delegatie, en zonder dat het vaste agendapunt 'Situatie van vrouwen en kinderen' behandeld wordt.

In april 1994 houdt de EG 'Europa-breed vrouwenoverleg' in Toledo om de thema's van twee UNO-conferenties voor te bereiden: de Caïro-conferentie over bevolkingsvraagstukken en de Peking-conferentie voor vrouwen. In mei volgt, te Marrakech, een overleg met vrouwen uit landen rond de Middellandse Zee. Zij kunnen best een ruggesteuntje tegen het integrisme gebruiken.

Verder houden de vrouwelijke Europese parlementsleden de zaak van vrouwen flink in het oog in andere parlementaire commissies. Er loopt geen debat over consumentenbescherming zonder inbreng van onze kant. Er loopt geen debat over maatschappelijke vraagstukken, zoals stedelijk beleid, drugs, nieuwe gezinsvormen, bio-ethiek, zonder inbreng van onze kant.

Samen sterk

Het terugkoppelen naar en raadplegen van de brede vrouwenbeweging is niet volmaakt georganiseerd: er zijn te weinig vrouwen bij de vertegenwoordigers van de sociale partners, te weinig vrouwen in de technische adviesorganen, te weinig vrouwen in de administraties van de lidstaten of in de parlementen van de lidstaten. Gemiddeld één keer per jaar nodigen we de vrouwen van de nationale parlementen uit voor een gemeenschappelijk overleg. Er bestaat een overkoepelende vrouwenlobby van basisverenigingen. Maar iets meer aandacht van de media zou

niet misstaan.

Vrouwen die écht belangstelling hebben voor politiek, weten dat het Europese parlement 20% vrouwen telt, genoeg om door te wegen bij een discussie over de begroting bv. Zo bleef het voor 1994 mogelijk een dotatie van 1.706.000 ecu uit te trekken voor vrouwenwerkgelegenheid, 2 miljoen ecu voor beroepsopleiding en 2 miljoen ecu voor de gelijke behandeling. Vrouwen in de Oosteuropese landen kregen 1 miljoen ecu, en verder werd er 2 miljoen ecu en minstens 10% van alle extra-programma's voorzien voor de ontwikkelingslanden.

Het is in de Europese Unie niet zo dat het grootste land automatisch de lakens uitdeelt. In feite leren we van elkaar, en staan we vooral samen sterk. Bij de Europese verkiezingscampagne van 1979 en 1984 zijn de vrouwelijke Europese verkozenen nog naar Ierland getrokken met valiezen vol contraceptiva, een verboden koopwaar aldaar. Tegen 1989 hadden de Ierse vrouwen zich aan de situatie in de overige Europese landen opgetrokken om hun wetgeving inzake contraceptie, informatie over abortus, natuurlijke kinderen, enz., op Europees niveau te tillen. De Duitse vrouwen verwijzen naar de kleuterscholen in België, Frankrijk en Luxemburg om hetzelfde te eisen. De Franse vrouwen verwijzen naar de kansen voor vrouwen in wetenschappelijke kringen in Portugal. Samen zijn we sterk, omdat we ons aan elkaar optrekken en solidair zijn. Kwetsbaar blijft de situatie zeker. Op de banken in Straatsburg zitten nog lang geen 50% vrouwen, en in de Europese commissie evenmin. Zodra we even de waakzaamheid laten varen, duwen Europees rechts en de conservatieve klik ons terug naar de 19e eeuw.

Toch is en blijft de Europese dimensie de enige strategische hoop voor de progressieve vrouwen. Het is de beste hefboom voor emancipatie. Wel moeten er dan liefst een pak méér vrouwen verkozen worden in het Europese parlement en de nationale parlementen, wel moeten er dan méér vrouwen op sleutelfuncties komen in de nationale en Europese administraties, wel moeten er dan méér vrouwen in de vakbeweging en in de vrouwenbeweging aandacht opbrengen voor Europa.